

דבר העורך

ר' לייב

בין שאר הפעילויות של בית המדרש למגידי שיעור הדף היומי, קיימת מחלקה העוסקת בפתיחת שיעורים בבתי ספר, תיכונים וריכוזי בני נוער, מתוך מטרה להנחילם את צוף התורה, להנעימם ממתיקתה ולהרוותם בטל החיים.

אחד הפעילים הנמרצים במחלקת הנוער של מאורות הדף היומי, חוזר ומשגן באוזני חבריו לפעילות, "אין אפשרות לשער עד כמה דברי התורה מחלחלים עמוק בנפשם פנימה, שהרי גירסה דינקותא, מי ידמה לה ומי ישווה לה.

גירסה דינקותא.

לפני מספר שבועות נפטר יהודי ישיש, ר' לייב ידובין ז"ל. הוא הלך לעולמו, לא לפני שהותיר רושם אדיר על יושבי בית המדרש שבעיר כרמיאל, אשר זכו לחוות בחזיון מדהים, נדיר ומפעים.

היה זה לפני תשע שנים, מספר הרה"ג ר' אברהם צבי מרגלית שליט"א, רב העיר כרמיאל, את הספור המרתק, לטובת קוראי "מאורות הדף היומי".

יהודי ישיש עשה את דרכו לעבר בית המדרש המרכזי בכרמיאל. היה זה בערב שבת קודש. יהודים עטופים בבגדי שבת התכוננו לקבלת שבת בבית הכנסת, בשעה שהאיש טיפס על מדרגות בית הכנסת, הניח את ידו בסילודין על מזוזה השער, הידק את כובע הצמר על ראשו, פתח את דלת בית המדרש, והתיישב בשורה הראשונה, מול ארון הקודש.

בין קבלת שבת לתפילת מעריב, רב העיר נשא את דבריו בפני המתפללים, כאשר לפתע עיניו של ר' לייב החלו לשוטט על פני כותלי בית המדרש, וחישו אחר דבר מה. הוא הבטי במזרח, התבונן בארון הקודש, הסב את פניו לעבר צד צפון וצד דרום, עד שמבטו התמקד

דף לז/א השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו

מקח טעות שהקונה נהנה ממנו

דין תורה מעניין התרחש לא מכבר בפני אחד מבתי הדין. התובע והנתבע התדיינו ביניהם, על סברות ושיטות מן הראשונים ומן האחרונים, לא פחות.

תחזיר את הקעקוע תקבל את הכסף... מעשה שהיה כך היה. יהודי שלא היה מודע לאיסור כתובת קעקע, אשר לפיו יהודי אינו רשאי לקעקע צורות על גופו, פנה ליהודי אחר שעסק במקצוע זה, שגם הוא לא היה מודע לאיסור זה, וביקש ממנו שיאייר צורה מסויימת על גופו. ימים מספר לאחר ביצוע הטיפול, התובע התוודע לכך, כי הוא טומן בחובו מכשול הלכתי חמור, שכן, התורה אסרה על עשיית כתובות קעקע. או אז, התובע ביקש את כספו בחזרה, ואילו הנתבע טען, השב את שקיבלת, ואחזיר לך את כספך... לא. למען האמת הוא לא טען זאת, או יותר נכון, הוא לא היה צריך לטעון זאת. שכן, בבסיסו של דין תורה שכזה תלויה ועומדת הטענה, כי כל עוד הלקוח נהנה מן החפץ שנרכש על ידו, מה לו כי ילין.

עם מי הצדק, ומה פסק בית הדין? על כך בהמשך. תחילה נפתח בסוגייתנו.

כאשר אדם רוכש חפץ, הוא והמוכר יודעים, כי אם ימצא בו פגם, המקח בטל. או אז, הקונה יחזיר את החפץ לידי המוכר, וזה ישלשל לידו את דמיו. ואילו במקרה שהקונה השתמש בחפץ ונהנה ממנו, עליו לקזז מדמי המקח את דמי הנאתו, כפי שאדם שאכל פרי מתוך מחשבה שהוא שלו, צריך לשלם לבעליו את דמי הנאתו (אף במקום שאין עליו חיוב גזילה, עיי' כתובות לב/ב ובתוסי' שם, ובב"ק קיב/א).

מכירת בשר בכור שלא נבדק אם יש בו מום: משנתנו עוסקת בברנש שלא שעה לדברי חכמים, ומכר בשר בכור שנולד קדוש, טרם הראהו לחכם שיבדוק אם יש בו מום אם לא. מצבו של הבכור מוגדר כספק, שכן אין יודעים אם להאמין לבעל הבהמה הטוען שהיה בו מום, ולפיכך יש לקבור את בשרו. המוכר, קובעת המשנה, יחזיר לקונה האומלל את כל כספו, הן אם הבשר כבר נאכל על ידו, והן אם הוא לא נאכל על ידו.

שני חלקים במקרה שלפנינו. הכל יודו ויבינו, כי על המוכר להחזיר לקונה את דמי הבשר שטרם נאכל על ידו, שכן, עליו לקבור אותו ואין לו בו כל שימוש, ואין זה שונה מכל עסקה הבטלה עם הוודע העובדה, כי החפץ הנרכש אינו בר שימוש. ברם, מה לגבי הבשר שהקונה כבר בישל וסעד בו את לבו. כלום הקונה לא השתמש בחפץ הנרכש, האם הוא לא נהנה ממנו? הלמאי על המוכר להשיב לו את כל הדמים, יש לקזז את דמי הנאת הקונה.

ובכן, שתי גישות חולקות בנידון.

קנס מדרבנן: רש"י ("דיה יוחזיר להם הדמים") כותב, כי חכמים חייבוהו להחזיר את הדמים משום קנס. הוי אומר, חכמים קנסו את המוכר לשלם לקונה את מלא הסכום, בלא

לעילוי נשמת

הר"ר משה מנחם חסדיאל ז"ל

ב"ר חיים שלמה ז"ל

נלב"ע כ"ו תמוז תשד"מ

ת.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו ב"ב

לעילוי נשמת

הר"ר רונן יעקב שורץ ע"ה

ב"ר יצחק ושרה שיבלחט"א

נלב"ע כ"ז תמוז תשס"א

ת.צ.ב.ה.

הונצח ע"י אשתו וילדיו שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר יהודה מלך גריובר ז"ל

בר' משה ז"ל

נלב"ע ג' אב תשס"א

ת.צ.ב.ה.

הונצח ע"י משפחתו שיחיו- ירושלים

קייזו דמי הנאתו, לבל ישוב לזלזל בתורת ישראל.

הנאה מאיסור אינה הנאה: ואילו הסמ"ע (יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ה) נותן טעם נוסף. לדבריו, אין להחשיב את הקונה כמי שנהנה מאכילת הבשר, שהרי יהודי כשר הוא, וכלום לא היה נהנה יותר, לו היה נמנע מאכילת הבשר הלזה? ודאי, הוא קובע, שהנאתו אינה קרויה הנאה כלל, וממילא אינו נחשב כמי שהשתמש בחפץ ואין צורך בקנס.

מכירה בשוגג של חפצים אסורים: ההשלכה ההלכתית הבולטת שבין שתי הגישות היא לגבי מכירה בשוגג של מאכלים או חפצים אסורים, שבמקרה זה אין כל עילה לקנוס את המוכר, ויש להתבונן על המקרה מן הזווית הממונית בלבד. לפי השיטה הראשונה, הקונה שאכל את המאכל, או השתמש בחפץ, מיצה את ההנאה המושלמת ממנו, ויש לקזז את דמיה מדמי המקח המוחזרים לו (ש"ד יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ה). ואילו לפי הסמ"ע, הקונה לא נהנה כלל, והוא רשאי לדרוש את מלא כספו בשנית.

נשוב לבית הדין ולשני המתדיינים על כתובת הקעקע.

במקרה דנן, באנו למחלוקת בין שתי השיטות הנזכרות. שכן, לפי השיטה הראשונה, שחכמים קנסו את המוכר במזיד בכור שלא נבדק, במקרה שלפנינו הנתבע לא עשה את האיסור במזיד, שהיה סבור שהוא מותר, וחכמים לא קנסו אלא את המזיד. ואילו לפי הסמ"ע, אין זה משנה אם הנתבע עשה את שעשה בשוגג ובמזיד, לעולם מקח טעות יש כאן, ועליו להחזיר לתובע את כספו.

דף לח/א כל שאין לו תוך בכלי חרס

אור כל חרס

בין הנושאים הנלמדים השבוע בדף היומי, אנו נדרשים גם לדינים המיוחד של כלי החרס, אשר אינם נטמאים ככל הכלים. כל כלי שנגעה בו טומאה, הרי הוא טמא, ואילו החרס 'מיוחס'. טומאה הנוגעת בדפנותיו החיצוניות, אינה משפיעה עליו מאומה, ואילו טומאה החודרת לתוכו, מטמאה אותו גם אם לא נגעה בו, אלא די בכך שהיא נכנסה לחללו של הכלי, אף אם לא נוצר כל מגע בין הטומאה לבין הכלי.

בשורות הבאות, נתמקד בחקירה יפה לגבי מהות דין הטומאה של כלי החרס.

נגיעה באוויר: ניתן להסביר בשני אופנים את הגדרת הטומאה של כלי חרס. אפשר, שטומאה הנכנסת לחלל הכלי נחשבת כמי שנוגעת באווירו, ואז הכלי נטמא ב"טומאת מגע", שהיא אחת הדרכים המוכרות לקבלת טומאה, ובכל זאת, אף על פי שכלי חרס מקבל טומאה באמצעות מגע, גזרה חכמתו יתברך שמגע באווירו הפנימי בלבד מטמא אותו.

טומאת 'תוך': אפשר גם לפרש, כי לעולם כלי חרס אינו נטמא על ידי טומאת מגע, ולפנינו אמצעי הטמאות חדש, "טומאת תוך", שטומאה הנמצאת בתוך כלי החרס, מטמאתו.

וגם נפקא מינה נאה יש לחקירה זו, כדי להבינה כנאות. מה דינו של כלי חרס שטומאה נשקה לחללו. הוי אומר, הטומאה נגעה באוויר החלל של הכלי, אך היא לא נכנסה לתוכו [דוגמה לדבר, הדורך על הקרקע, נוגע בה אך אינו נמצא בתוכה]. אם טומאת כלי חרס היא טומאת מגע, הרי הטומאה נגעה באוויר כלי החרס והוא נטמא. ברם, אם כלי חרס נטמא על ידי "טומאת תוך", במקרה זה הטומאה לא היתה בתוך כלי החרס, והוא לא נטמא (עיי' חידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב ובחזון איש כלים סי' י"א אות י"ב).

דף לז/א השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טריפה

ה"נתיבות המשפט" - העובר בשוגג על איסור דרבנן, לא עבר איסור!

את המאמר הנוכחי נפתח בציטוט הלכה של הרמב"ם המדוברת רבות בספרי האחרונים.

החילוק בין איסור מן התורה לאיסור מדרבנן: הרמב"ם פוסק (הל' מכירה פרק ט"ו הל' י"ד): "המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור, פירות ונמצאו טבלים, יין ונמצא יין נסך, מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים, וכן כל המוכר דבר שאסור לאוכלו מן התורה כך הוא דינו... אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו, ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום". לדעת הש"ך (יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ז), כוונת הרמב"ם היא, שאם הקונה אכל את המאכל שאסור מדרבנן, המוכר אינו צריך להחזיר לו מאומה מדמי החפץ. הבה נעמוד על הדברים שלב אחר שלב.

המחסר מממון חברו להנאתו, משלם כדמי הנאתו: הלכה זו של הרמב"ם מושתת על כלל בדיני ממונות הקובע, כי המחסר מממון חברו לצורך הנאתו, משלם לפי ערך הנאתו ולא לפי חסרון בעל הממון. כלומר, הנהנה מממון חברו, וחבירו לא נחסר מאומה, אינו צריך לשלם - זה נהנה וזה לא חסר (עיי' ב"ק כ"א, ובשו"ע חו"מ סי' שס"ג סעי' ו'). ברם, אם בעל הממון נחסר קמעא, אזי, על הנהנה לשלם את מלא דמי הנאתו, ולא רק כפי שיעור חסרונו של בעל הממון (עיי' כתובות ל/ב תוס' ד"ה "לא").

זוהי הסיבה לכך שהרמב"ם הורה, כי הקונה אשר אכל את המאכל שאסור מדרבנן, אינו רשאי לדרוש החזר חלקי בטענה שמאכל שאסור מדרבנן שווה פחות ממאכל שאינו אסור, שכן, הנאתו היתה מושלמת, וכאמור, הנהנה מממון חברו, משלם כדמי הנאתו, ולא כדמי חסרונו.

בקר המערבי של בית הכנסת, בו ממוקם ארון ספרים גדול, הנושא על מדפי ספרים לרוב.

הוא התרומם ממקומו, והחיש את צעדיו לעבר ארון הספרים. עוד בטרם קרב אל הארון, הוא הושיט את ידו מרחוק, בנסיון לגעת בהם. סוף סוף הוא עמד ליד ארון הספרים, הביט בהם בחדרת קודש, ודוק של דמעות כיסה את אישוריו. ידיו רפרפו באיטיות על פני כריכות הספרים, כמו יש בהם חשמל סטטי, ורטט של התרגשות הרעיד את גופו.

בעדנת קודש הוא החל ללטף את הספרים הקדושים. ספר אחרי ספר, כריכה אחרי כריכה. כה צעד באיטיות, מדף מדף, עמוד עמוד, עד שהגיע למדף שעליו הונחו כרכי התלמוד הבבלי. אור זרח על פניו. ש"ס וילנא. הוא נשא את שתי ידיו פרס את זרועותיו וחייב את הכרכים הגדולים, ברר אותם אחד אחד, עד שמצא את מבוקשו, מסכת יומא.

בידים רועדות הוא שלף את הכרך הגדול מן הארון, החזיקו צמוד ללבו וצעד עמו לעבר הספסל הקרוב, שם התיישב ופתח את הכריכה הגדולה ודמעות זלגו מעיניו. אצבעותיו רפרפו על פני הדפים, הנה והנה, ימינה ושמאלה, אחורה וקדימה. לרגעים היה נדמה כאחד מל"ו צדיקים, החוזר על תלמודו בזמן קצר, ותכף ישוב לאלמוניותו.

הדרשה הסתיימה, התפילה גם כן, והיהודי הישיש פנה אל הרב, לברכת "גוט שאבעס", וסיפר, כי הבוקר, יום ו', הוא יצא בטיסה ישירה מויטבסק שבברית המועצות, ושוכן במרכז קליטה סמוך לבית הכנסת, ומיד עם בואו הוא פנה לתור אחר בית כנסת לתפילת השבת. לאחר מכן הוא החל להתנצל. סליחה, אמר, אני מבקש סליחה, שקמתי באמצע הדרשה לארון הספרים, אבל הייתי מוכרח, פשוט לא הייתי מסוגל להתאפק.

הנוכחים במקום הבינו כי לפניכם סיפור מעניין. הם התיישבו בניחותא, ר' לייב במרכז, ואת אשר הם שמעו באותו ליל שבת, הם לא יסכיחו לעולם.

הייתי ילד קטן, החל הישיש לספר את סיפורו המרגש. היה זה לפני שישים וחמש שנים. התחבאנו עם המלמד בפנית מרתף באחד הבתים שברחוב מגורי, אי שם בברית המועצות, ולמדנו תורה.

אהבתי את המלמד שלי, כה חיבבתי אותו, הוא היה נראה כמו רב, עם זקן לבן ופנים מאירות, וכל מה שהוא רצה היה ללמוד איתנו תורה.

למדנו גמרא, ואני, איך לומר, היה לי כשרון לא רע, אגוטע קאפ. התקשתי בשאלה, לא הבנתי, והרבי התחיל לסובב את כיפתו הגדולה, כמנהגו בשעה שהיה מהרהר. הוא הספיק לומר לי, "אה, לייבליה, קושיה נהדרת", כאשר נשמעו פסיעותיהם ההולמות של פורעים חוליאגאנים. הם דפקו, חבטו ושברו, הוציאו אותנו החוצה בכח הזרוע, והוא המלמד, שאת שמו כבר איני זוכר, צעק לעברי, לייבליה, לייבליה, התשובה לשאלה שלך נמצאת במסכת יומא בדף...

מאותו יום ואילך, לא ראיתי צורת גמרא. רוסיה הסובייטית השילה ממני את התפאורה היהודית, הפכתי לרופא בכיר, התרחקתי מקיום המצוות, והיום, היום, באמצע הדרשה, פתאום, נזכרתי בשאלה, השאלה שלי, של לייבליה, שיש לה תשובה במסכת יומא.

אתה מבין, כבוד הרב? חיכיתי שישים וחמש שנים לקבל תשובה על השאלה שלי, לא הייתי מסוגל לחכות אפילו שנייה אחת. בו ברגע שנזכרתי כי בבית הכנסת יש ש"ס, ובש"ס יש מסכת יומא, ובמסכת יומא יש תשובה לשאלה של לייבליה, הילד מהעיריה שלמד תורה עם הרבי, כלום יכול הייתי

לשבת על מקומי:

הוא סיים את דבריו ופרץ בבכי מר.
ר' לייב ידובין זכורנו לברכה.

.....
המעיין לזכות את הרבים בסיפור מעניין
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואז נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורר

פנינים

עפ"י מומחה

כהן גדול ומלומד קטן

במשנתנו מבואר, כי אם נפל בבכור מום גלוי, מובהק וברור, ג' אנשים רשאים להתירו. רבי יוסי חולק ואומר כי גם אם יעמדו עשרים ושלושה אנשים ויצהירו כי נפל מום בבכור, אין בכך די, אלא יש צורך במומחה דווקא, וכה אומר רבי יוסי: "אפילו יש שם כ"ג אינו נשחט אלא על פי מומחה".

במבוא לספר "העקוב למישור" (טו) כותב: כבר היה מעשה במלומד אחד שתרגם את המשנה כאן - שאפילו יש שם **כהן גדול** אינו נשחט אלא על פי מומחה...
אכן, אין כאן לא כהן גדול ולא מומחה...

דף ל"א על אלו מומין

מם - מום

פסוק יש בתורה, שכל מילותיו מסתיימות באות **מ** (וישלה לבטן): "עוים מאתים ותיישים עשרים רחלים מאתים ואלים עשרים".
הבעל הטורים (שם) מבאר, כי רמזו רמזה תורה, שכל אלו בעלי **מומים** היו: מם - מום. וכל כך למה? - כדי שעשו הרשע לא יקריבים לעבודה זרה...

דף ל"ב יכול יפדו על מום עובר

אהבת תורה

בסוגייתנו מבואר, כי בכור אינו יוצא מקדושתו על ידי מום עובר, אלא על ידי מום קבוע בלבד.

כהקדמה לפרקנו ישמשו דברי החפץ חיים זצ"ל (בספרו "תורת הבית", פ"ז) אודות אהבת התורה ועמלה: "כל נא וראה גודל יגיעתם לתורה, שאפילו להשיג איזה פרט קטן שנחסר להם היו מתרצים להתבזות בתכלית הבזיון, ואף כדי להשיג הפרט ההוא".

וכדאי בגמרא (סנהדרין ה/ב): "אמר רב, שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועי בקר כדי לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר".

הרי שאפילו בעבור ידיעה קטנה היה מתרצה להתבזות ולדור אצל אנשים פחותים משך זמן רב, שאפילו לשאר בני אדם היה דבר זה בזיון גדול, וכל שכן לאיש רום המעלה כרב. אכן, בשביל חביבות התורה היה מתרצה על הכל. **ואנו**, בעוונותינו הרבים, שנחסר לנו ידיעת כל התורה קשה לנו לפעול בעצמנו ליסע מביתנו לאיזה מקום תורה כדי להשיגה, ואפילו מי שמתרצה לנסוע - הוא מקפיד שיהיה מזונו דרך כבוד דווקא...

אין זאת כי אם שאין אנו מכירים את גודל ערך קדושת התורה! - - - -

דף ל"א פסח ועור כתיב

מה חמור יותר

מעניין הדבר, כי בעוד שבמומי הבכור נאמר "פסח או עור" (דברים ט"א) הרי שבמומי אדם נאמר בסדר הפוך "עור או פסח" (ויקרא כא/יח).

טעם השינוי, אומר הנצי"ב מולאזין זצ"ל פשוט מאוד: החמור חמור קודם. בהמה נוצרה לחרישה ולמשאוי, ולכך מום גדול יותר הוא היותה פסחת. ואילו באדם - ודאי שמי איבד את מאור עיניו וחשוב כמת גרוע מזה שהוא פסח גרידא ("העמק דבר" דברים טו/כא).

ללא ספק מספר בלתי מבוטל מקוראי הגליון זעים על מקומם בחוסר נוחות. קשה, כמעט בלתי אפשרי, לקרוא על כך, שאדם שאכל מאכל שאסור מדרבנן, נחשב כמי שמיצה את הנאתו מן המאכל, עד כדי כך, שאינו רשאי לדרוש אף לא פרוטה מן הסכום ששילם על החפץ. הרי הוא שילם עבור מאכל כשר, וכעת הוא נהנה באופן פגום, מדוע, איפוא, הרמב"ם לא שקלל את ההנאה הפגומה בתוך מכלול הנתונים, ולא הורה כי על המוכר להחזיר לקונה את דמי הסכום המהווים את ההבדל שבין הנאה צרופה להנאה פגומה.

גאון ישראל, בעל ה"נתיבות המשפט" (סי' רל"ד ס"ק ג'), נכנס אל לב לבה של השאלה העצומה, ויצא הימנה עם חידוש עצום ורב עוד יותר, שעורר סערה תורנית שלא רבות נודעו כמותה.

איסור "חפצא", ואיסור "גברא": העובר על איסור דרבנן בשוגג, קבע ה"נתיבות המשפט", אינו עובר על כל איסור! שכן, יש הבדל מהותי בין איסור מן התורה לאיסור מדרבנן. מאכל האסור מן התורה, אסור בעצמותו, איסור "חפצא". ברם, כאשר חכמים הורו ליהודי, אל תאכל מאכל פלוני, הם הטילו עליו, על היהודי, איסור "גברא", שלא ימרה את פיהם, כמאמר התורה "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", אך המאכל לא הפך למהות אסורה. מעתה, כאשר יהודי עובר על איסור דרבנן, הוא נתבע על כך שהמרה את פי חכמים, אך אין זה נחשב שאכל מאכל אסור (עיי' "ישערי יושר" שער א' פ"י ו"תורת חסד שם).

לפיכך, המוכר מאכל האסור מדרבנן אינו נתבע להשיב לקונה את דמי המאכל שכבר נאכל, שכן, הקונה שאכלו בשוגג, נהנה ממנו ולא עבר על כל איסור! מה יתאונן הקונה? (ועיי' "מחנה אפרים" הל' אונאה סי' כ"ו, וב"דברי חיים נזק"מ סי' א').

כדי לקבל את הרושם הנכון על התגובה הרחבה לה זכה חידושו, די אם נציין, כי בספרי ההלכה והפסיקה ניתן למנות שנים עשרה תמיהות, שונות זו מזו. אחת מהן קשה ופשוטה: נפסק להלכה (ו"ד סי' קכ"ג סעי' כ"ו ברמ"א), כי השוטה בשוגג יין גויים, האסור מדרבנן, צריך כפרה. לפי ה"נתיבות" אין זה מובן, שכן, לא עבר כל עבירה, ששוגג היה.

האחרונים מעניקים הסבר נפלא לביאור דברי הנתיבות, כי אינו מתכוון בדבריו לכל מקרה של שוגג, אך דומה, כי נאלץ להתייחס אליו במקום אחר בעתיד, אי"ה, מחמת חוסר מקום.

דף ל"ב-ל"א

האם אותה הסלע המבוקש שנים כה רבות

כידוע, קיימות שתי שיטות לחישוב שיעורי חז"ל בטפח, אמה, אגודל, רביעית, כזית, כביצה ועוד. המחלוקת קיימת שנים רבות, אך בדור האחרון היא נודעה כמחלוקת ה"חזון איש" זצ"ל והגאון רבי חיים נאה זצ"ל, משום ששני האישים הדגולים כתבו על נושא זה ותרגמו את השיעורים לפי המידות הנקוטות בזמניהם. לשם הדגמה נציג את הטפח, שלשיעור חזון איש הוא 9.6 ס"מ ולשיעור רבי חיים נאה הוא 8 ס"מ. בשיעור טפח בלבד, ההבדל אינו בולט כל כך, אך הוא גדל והולך ככל שמתרבה השטח שיש למדוד.

ספרים רבים נכתבו אודות בירור השיטות, הוכחות, דחיות, ראיות, קושיות ותירוצים, מן המשניות, מן הגמרא ומן המדרשים.

סלע נירונית: אחת ההוכחות, לכאורה, שהתגלעו בשנים האחרונות ממש, לא עלתה לפני כן על שולחן הפוסקים, מן הסיבה הפשוטה - היא התגלתה רק לאחרונה. במה דברים אמורים? בסלע נירונית, המוזכר בסוגייתנו.

חז"ל השתמשו מספר פעמים במטבע בשם סלע, כדי לציין גודל מסויים. בגמרא (חולין נ/ב) נאמר, כי "נקדרה כסלע טריפה, שאם תמתח תעמוד על טפח". גמרא זו מתייחסת לשיעור חור באבר של בעל חיים, שמחמתו בעל החיים נחשב טריפה. בעלי התוספות (ד"ה "לכשתמתח"), והרא"ש (פ"ג סי' ל"ג), מפרשים, כי קוטר הסלע המדובר הוא שליש הטפח.

לו רק היינו מצליחים לאתר את הסלע המדובר, מיד היתה מונחת לפנינו מידת הטפח המדויקת. דא עקא, שקיימים שבעה סלעים שונים, בעלי מידות שונות, החל מסלעיו של אלכסנדר מוקדון, אשר מלך בראשית ימי בית שני, וכלה בסלעים שהוטבעו על ידי מלכות הסאסאנים הפרסית, אשר שלטה בבבל בימי האמוראים, ולכל סלע צורה שונה מלולתו.

ברם, דברי גמרתנו משלימים את התמונה. רב נחמן אומר, כי הסלע המדובר על ידי חז"ל, קטן מ"סלע נירונית". בשנים האחרונות נמצאו אלפי סלעי נירונית, סלעים שהוטבעו על ידי נירון קיסר שמלך בשלהי תקופת בית שני. על כל סלע מוטבעת דמותו של נירון קיסר, בתוספת הכיתוב "נירון אוגוסטוס" מצידה האחד, ובצידה השני מוטבעת דמות עיט וענף עץ דקל. רבים מן הסלעים מוצגים במוזיאונים שונים ברחבי העולם, וקוטלגו בקטלוגים לענייני מטבעות עתיקות. היקפו של סלע זה הוא שמונה ס"מ בקירוב.

חשיפה זו, מסייעת, לכאורה, לשיעור הגר"ח נאה זצ"ל, והיא נידונה רבות בבתי המדרשות ובספרות ההלכתית (עיי' בכל הני"ל בספר "מידות ושיעורי תורה" עמ' י"ז, קנ"ט-קס"ו, ושם בעמ' קס"ה תמונת סלע נירונית בגודל מדויק. ועיי' שם עמ' ק"ס בהערה, שנמצאה גם סלע נירונית בקוטר 2.8 ס"מ

שהקפו כ- 8.8 ס"מ, ועייש בעמ' י"ז שלא נמצא סלע נירונית גדולה מזה). אולם, אין להתעלם מן העובדה, כי רש"י (שם), חולק וסובר כי מדובר על סלע שקוטרו שני שליש הטפח, ומכאן שסלע הנירונית שנמצא, אינו תואם לסלעים שחז"ל השתמשו בהם כדוגמא. [ע"ע בשו"ת רבי עזריאל הילדיסהימר זצ"ל ח"א סי' ר"י שאין לסמוך על ראיות ממטבעות עתיקות. ועיי' בספר "מידות ושיעורי תורה" בהקדמה משי"כ ע"ד].

דף מ/ב בטלה שלש מיהו כבש?

משנתנו, העוסקת בבעלי חיים נטולי איברים שונים, מציינת מי מהם נחשב בעל מום, ואינו ראוי לעלות על המזבח כקרבן, ומי מהם אינו בעל מום. בין היתר משנתנו מציינת את הטלה, הלא הוא הכבש, שאם ניטל זנבו ונותרו בו שלש חוליות בלבד, הרי זה מום, אך אם נותרו בו ארבע חוליות, אינו בעל מום.

גזע המרינו נטול אליה: כיום קיימים מינים רבים של כבשים, מהם שונים זה מזה, והעיקר, הנוגע לעניינו, נטולי אליה! הכבש המצטייר במוחנו הוא בעל אליה, הלא הוא הזנב, שהתורה ציוותה להקריבו על המזבח (ויקרא ג' ו-ט): "אם כשב הוא מקריב... והקריב מזבח השלמים... האליה תמימה". אחד הגזעים הנפוצים כיום בעולם, הוא גזע המרינו, שמוצאו מספרד והוא מהווה כחמישית מכלל הכבשים בעולם, והוא מבוקש ביותר בגין צמרו המשובח, צמר פלומתי, עדין גמיש ומסולסל, וכן, גם הוא, חסר אליה. האם הוא הכבש שעליו דברה התורה? האם מצמרו ניתן לטוות ציצית, לקיים בו מצוות ראשית הגז, היש בו איסור כלאים, האם ניתן להעלותו על המזבח?

שינוי מחמת תנאי הסביבה, אינו משנה את מינו של בעל החיים: הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד סי' קכ"ג) מוכיח מן הגמרא (ב"ק נה/א), כי שינויים שאירעו בבעלי חיים, מחמת שינויי מקומות ואקלים, אינם משנים את זהותם. הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' רל"ו) מחזק את דבריו בכך, שבתורה נזכרו שלשה מינים של בהמות טהורות בלבד, כבשים, עיזים ובקר, ומאחר שבעלי החיים הנידונים טהורים, ורוב סימניהם דומים לכבשים, הרי הם נחשבים כבשים לכל דבר ועניין, שטבעם השתנה מחמת תנאים סביבתיים וכדומה.

כבשים גבוהים מגמל: הנה, הוא מוסיף, בעלי התוספות (מנחות פז/א ד"ה "שגובה") כותבים, כי הכבשים שהוקרבו כקרבן התמיד, היו גבוהים יותר מגמל! הרי לנו, כי גם כבשים השונים מאלו המצויים, נחשבים ככבשים לכל דבר ועניין.

ברם, הוא מסייג את דבריו, כי יש להסתפק, אם כבש נטול אליה ראוי להקרבה כקרבן על המזבח, שכן, במשנתנו מבואר, כי כבש נטול אליה הוא בעל מום. מאידך, יתכן, שדווקא כבש השונה משאר הכבשים בחסרון אלייתו, נחשב בעל מום, אך אם נשתנה טבעם והם נטולי אליה, שמא אין זה נחשב מום.

הוא מסיים את תשובתו בציטוט דיוק נפלא של המלבי"ם. עיתים שהתורה מכנה את הכבש 'כבש' ועיתים שהיא מכנה אותו 'כשב'. שמו 'כבש', אומר המלבי"ם, בא על שם שצמרו של הכבש מתכבס, שהוא משמש לבגדים. ואילו שמו 'כשב' בא לו "מצד חוזק גופו, כש, עב, כמו שמנת עבית כשית, והוא מצד אלייתו", שהיא שמנה וגדולה. יש להבחין, אומר המלבי"ם, כי רק במקומות שבהם מצויין כי יש להקריב את האליה, הוא מכונה 'כשב'. נמצאנו למדים, אומר בעל "שבט הלוי", כי השם 'כבש' יאה גם לכבש נטול אליה, ורק השם 'כשב' מתעטר על הכבש בעל האליה. לפיכך, לגבי שאר דיני התורה, לבד מאשר קרבנות שלגביהם יש להסתפק, כבש נטול אליה הוא כבש במלא מובן המילה.

מאורות הדף היומי

בית מדרש למגידי
שיעור דף היומי סוכוטשוב

שיעור חדש

בבניני מרכז עזריאלי

הננו שמחים להודיע כי זכינו

ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף

היומי

בבית בזק - בנין עזריאלי

קומה 12

בכל יום בין השעות

16:00 – 16:40

ע"י מגיד שיעור

הרב אליהו ארנטרובי

שליט"א

מרבני בית מדרשנו

הציבור מוזמן

לעילוי נשמת

מוה"ר ר' אלעזר וורהפטיג ז"ל

בן מוה"ר ר' יעקב ז"ל

נלב"ע כ"ז תמוז

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' שמואל זאנוויל

ווערצברגר ז"ל

ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע ג' אב תשנ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידנו הר"ר מנחם מנדל

פונקט ומשפ' שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק אהרון מקובסקי ז"ל

ב"ר עזריאל זעליג ז"ל נלב"ע א' מנחם אב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידנו הר"ר עזריאל

סטביצקי ומשפ' שיחיו

הופיע תקליטור מס' 3

תקליטור "מאורות הש"ס"

שיעור חי בדף היומי

20 דפי גמרא

מסכת בכורות

לצפיה (במחשב) ושמע (3MP)

תקליטור מס' 2 מסכת בכורות דפים כ'-מ"ב

לרגל תחילת הסדרה מחיר מיוחד בסך: 30 ש"ח בלבד לתקליטור (כולל משלוח)

מוקד הזמנות ארצי 1-700-500-151